

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PHILIPPE LÉGER

της 19ης Μαΐου 1998 *

1. Τα προδικαστικά ερωτήματα που έχει υποβάλει ο Immigration Adjudicator έχουν σχέση με το περιεχόμενο του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου, που υπεγράφη στο Ραμπάτ στις 27 Απριλίου 1976 (στο εξής: Συμφωνία) και εγκρίθηκε επ' ονόματι της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2211/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978 ¹.

2. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς με αντικείμενο την άρνηση της αρμόδιας αρχής να παρατείνει την ισχύ της άδειας παραμονής ενός Μαροκινού μισθωτού που επιθυμούσε να συνεχίσει την εργασία του.

Οι ασκούσες επιρροή διατάξεις της Συμφωνίας

3. Σύμφωνα με το άρθρο της 1, η Συμφωνία έχει ως στόχο «(...) να προαγάγει τη συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων μερών σε όλους τους τομείς για να συμβάλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του Μαρόκου και να ευνοήσει την ενίσχυση των σχέσεων

των δύο μερών. Για τον σκοπό αυτό, θα θεσπιστούν και θα εφαρμοστούν διατάξεις και ενέργειες στον τομέα της οικονομικής, τεχνικής και χρηματοδοτικής συνεργασίας, στον τομέα των εμπορικών συναλλαγών καθώς και στον κοινωνικό τομέα».

4. Τέτοια η συνεργασία καθιερώνεται στον οικονομικό, τεχνικό και χρηματοδοτικό τομέα (τίτλος I), στον τομέα της εμπορικής συνεργασίας (τίτλος II) και στον τομέα του εργατικού δυναμικού (τίτλος III).

5. Το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, που περιλαμβάνεται στον τίτλο III, ορίζει ότι: «Κάθε κράτος μέλος παρέχει στους εργαζομένους μαροκινής υπηκοότητας, οι οποίοι απασχολούνται στην επικράτειά του, καθεστώς που χαρακτηρίζεται από την απουσία κάθε διακρίσεως βασιζομένης στην ιθαγένεια σε σχέση με τους ιδίους του υπηκόους, όσον αφορά τους όρους εργασίας και αμοιβής».

Πραγματικά περιστατικά

6. Την 1η Ιανουαρίου 1989 επετράπη στον El-Yassini η είσοδος, ως επισκέπτη, στο Ηνωμένο Βασίλειο, με απαγόρευση εργασίας.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.
¹ — ΕΕ ειδ. έκδ. 11/010, σ. 130.

7. Κατόπιν της απορρίψεως, στις 16 Μαΐου 1990, αιτήσεως παρατάσεως της ισχύος της αδείας του παραμονής, ο El-Yassini λόγω του γάμου του με Βρετανίδα υπήκοο, τον Οκτώβριο του 1990, μπόρεσε να λάβει, στις 12 Μαρτίου 1991, άδεια παραμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο ισχύουσα, σύμφωνα με τη συνθήκη σ' αυτό το κράτος μέλος πρακτική σε θέματα εργασίας αλλοδαπών, για αρχική περίοδο δώδεκα μηνών, ενώ ήρθη η απαγόρευση εργασίας.

8. Το ζεύγος χώρισε μέσα στο 1991. Εν τω μεταξύ, όπως φαίνεται, η σύζυγος είχε εγκαταλείψει το βρετανικό έδαφος για να εγκατασταθεί στον Καναδά. Παρ' όλ' αυτά, ουδείς ισχυρίζεται ότι ο ενδιαφερόμενος συνήψε τον γάμο αυτό για να αποκτήσει νόμιμη άδεια παραμονής.

9. Ύστερα από τη χορήγηση αδείας παραμονής, ο El-Yassini ασκεί έμμισθη δραστηριότητα.

10. Στις 5 Μαρτίου 1992 ο El-Yassini ζήτησε την παράταση της ισχύος της αδείας παραμονής του ως σύζυγος Βρετανίδας υπηκόου. Μετά την απόρριψη της αιτήσεως αυτής στις 18 Νοεμβρίου 1992, ο ενδιαφερόμενος προσέβαλε τη σχετική απόφαση, στις 23 Νοεμβρίου 1992, ενώπιον της αρμόδιας εθνικής αρχής.

11. Παραλλήλως, ο El-Yassini ζήτησε άδεια παραμονής βάσει του άρθρου 40, πρώτο

εδάφιο, της Συμφωνίας, αίτηση που επίσης απορρίφθηκε στις 5 Νοεμβρίου 1993. Ο Secretary of State for the Home Department αιτιολόγησε την απόρριψη αυτή ισχυριζόμενος ότι η έκφραση «όροι εργασίας και αμοιβής», του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας δεν μπορεί να νοηθεί ως παρέχουσα στον ενδιαφερόμενο το δικαίωμα να συνεχίσει να εργάζεται εντός κράτους μέλους, οπότε δεν μπορεί εξ αυτού να συναχθεί δικαίωμα διαμονής.

12. Ο El-Yassini προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Immigration Adjudicator, ισχυριζόμενος, κατ' ουσίαν, ότι το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι παρέχει στον Μαροκινό εργαζόμενο δικαίωμα διαμονής εντός του κράτους μέλους υποδοχής για όσο διάστημα αυτός συνεχίζει να εργάζεται νομίμως. Προς στήριξη των ισχυρισμών αυτών, ο El-Yassini αναφέρεται, αφενός, σε διάφορες αποφάσεις του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ και, αφετέρου, στη Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και Τουρκίας², καθώς και στο συνημμένο στη Συμφωνία ΕΟΚ-Τουρκίας πρόσθετο πρωτόκολλο³.

13. Διατηρώντας αμφιβολίες ως προς την έννοια που πρέπει να δοθεί στην έκφραση «όροι εργασίας» του άρθρου 40, πρώτο

2 — Που υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963, τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1964 και επικυρώθηκε, επ' ονόματι της Κοινότητας, με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 49, στο εξής: Συμφωνία ΕΟΚ-Τουρκίας).

3 — Που υπογράφηκε στις 23 Νοεμβρίου 1970, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1973 και επικυρώθηκε επ' ονόματι της Κοινότητας, με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2760/72 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972 (ΕΕ ειδ. έκδ. 011/002, σ. 149, στο εξής: πρόσθετο πρωτόκολλο).

εδάφιο, της Συμφωνίας, ο Immigration Adjudicator υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Στην περίπτωση Μαροκινού υπηκόου, ο οποίος νομίμως διαμένει σε κράτος μέλος και νομίμως απασχολείται στο ίδιο κράτος, καλύπτει η έκφραση “όροι εργασίας” του άρθρου 40 της Συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου και το θέμα της διασφάλισης της απασχολήσεως αυτής, καθ’ όλην τη διάρκειά της, όπως έχει ελευθέρως συμφωνηθεί μεταξύ του εργοδότη και του μισθωτού (δηλαδή την περίοδο απασχολήσεως) καθώς και αυτό των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη διασφάλιση αυτή, όπως σταδιοδρομία παρέχουσα δυνατότητες προαγωγής, επαγγελματικής επιμορφώσεως και αμοιβής καθώς και συντάξεως γήρατος, και τούτο κατ’ εφαρμογήν, *mutatis mutandis* της συλλογιστικής του Δικαστηρίου στις αποφάσεις του, μεταξύ άλλων, της 20ής Οκτωβρίου 1993, C-272/92, *Sprotti* Συλλογή 1993, σ. I-5185), και της 16ης Ιουνίου 1987, 225/85, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (Συλλογή 1987, σ. 2625);

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, συνιστά το γεγονός ότι η περίοδος απασχολήσεως του αιτούντος είναι, *de facto*, περιορισμένη λόγω της εφαρμογής της νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου περί της εισόδου και παραμονής αλλοδαπών και ότι, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, η εργασία του αιτούντος τερματίζεται λόγω της αποφάσεως του καθού να μην παρατείνει την άδειά του παραμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δυσμενή, λόγω ιθαγενείας, διά-

κριση όσον αφορά αυτούς τους “όρους εργασίας”, εφόσον ο καθού δεν θα μπορούσε να επιβάλει στους δικούς του υπηκόους ούτε ένα τέτοιο *de facto* χρονικό περιορισμού ούτε μια τέτοια παύση εργασίας;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στα δύο πρώτα ερωτήματα, επιβάλλει το άρθρο 40 της Συμφωνίας συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου σε ένα κράτος μέλος να χορηγήσει σε Μαροκινό εργαζόμενο άδεια παραμονής για όσο χρόνο διαρκεί η νόμιμη εργασία του;»

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις σχετικά με το παραδεκτό της αιτήσεως για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως

14. Ο Immigration Adjudicator ζητεί από το Δικαστήριο την επιβεβαίωση, σύμφωνα με το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΚ, της ιδιότητάς του ως δικαστηρίου.

15. Απ’ ό,τι γνωρίζω, είναι η πρώτη φορά που το όργανο αυτό υποβάλλει προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο.

16. Εξάλλου, οι διάδικοι, τα παρεμβαίνοντα κράτη μέλη και η Επιτροπή δεν αμφισβητούν την ιδιότητά του αυτή.

17. Υπενθυμίζω τα κριτήρια στα οποία έχει στηριχθεί η νομολογία του Δικαστηρίου προκειμένου να αναγνωρίσει ένα όργανο ως δικαστήριο: σύσταση με νόμο, μονιμότητα, υποχρεωτική προσφυγή σ' αυτό σε περίπτωση διαφοράς, εφαρμογή κανόνων δικαίου, κατ' αντιδικιαν διαδικασία, αρμοδιότητα αυτού για την επίλυση της διαφοράς με δεσμευτική απόφαση⁴, ανεξαρτησία των μελών του⁵.

18. Ο θεσμός του Immigration Adjudicator εισήχθη με τον Immigration Act του 1971 (τίτλος II). Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, που καθορίζει τις αρμοδιότητές του, ο Immigration Adjudicator εκδικάζει διαφορές σχετικά με τα δικαιώματα εισόδου και διαμονής αλλοδαπών⁶. Ανάλογα με τη σπουδαιότητα των εμπλεκόμενων συμφερόντων δημοσίας τάξεως⁷, οι αποφάσεις του Immigration Adjudicator είτε είναι ανέκκλητες είτε υπόκεινται σε έφεση ενώπιον του Immigration Appeal Tribunal. Επομένως, η σύστασή του με νόμο καθώς και η δεσμευτικότητα των αποφάσεών του δεν αμφισβητούνται.

19. Ο Immigration Adjudicator είναι μόνιμο όργανο⁸. Οι αποφάσεις του λαμβάνονται «κατ' εφαρμογήν του νόμου⁹ ή κάθε ισχύοντος εν προκειμένω κανόνα»¹⁰.

20. Ο Immigration Adjudicator υπόκειται στους δικονομικούς κανόνες του Immigration Appeals (Procedure) Rules του 1984¹¹. Η διαδικασία αυτή έχει συζητητικό χαρακτήρα και είναι, επομένως, κατ' αντιδικιαν. Έτσι, παράλληλα προς τις ευρείες εξουσίες έρευνας που διαθέτει ο Immigration Adjudicator (μεταξύ άλλων, να καλεί μάρτυρες¹² και να ζητεί πρόσθετα στοιχεία), οι διάδικοι μπορούν να του παρέχουν συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία, να του ζητούν να προβαίνει στην ακρόαση μαρτύρων και να θέτουν κάθε ζήτημα χρήσιμο για την αποκάλυψη της αλήθειας¹³. Εξάλλου, οι διάδικοι μπορούν να παρίστανται αυτοπροσώπως ή να εκπροσωπούνται¹⁴. Οι αποφάσεις του Immigration Adjudicator είναι αιτιολογημένες¹⁵ και έχουν δεσμευτική ισχύ¹⁶.

21. Πληροῦται επίσης το σχετικό με την ανεξαρτησία του οργάνου αυτού κριτήριο¹⁷. Ο Immigration Adjudicator ορίζεται από τον Lord Chancellor¹⁸, γενικώς, όχι όμως και υποχρεωτικώς, μεταξύ νομικών που διαθέτουν επαρκή επαγγελματική πείρα, ενώ η διάρκεια της θητείας του είναι είτε δέκα έτη με δυνατότητα ανανεώσεως¹⁹ είτε ένα έτος με δυνατότητα ανανεώσεως²⁰. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, του παρέχονται, όπως είναι φυσικό, οι ίδιες εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας²¹ με αυτές που απολαύουν οι επαγγελματίες δικαστές.

4 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 1966, 61/65, Vaassen-Göbbels (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 337) της 27ης Απριλίου 1994, C-393/92, Almclo κ.λπ. (Συλλογή 1994, σ. I-1477), και της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-54/96, Dorsch Consult (Συλλογή 1997, σ. I-4961).

5 — Απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, C-24/92, Corbiau (Συλλογή 1993, σ. I-1277).

6 — Άρθρο 12 έως 23.

7 — Λόγοι πολιτικής ή μη τάξεως.

8 — Juss, S.: «Rule-making and the Immigration Rules — A Retreat from Law?», *Statute Law Review*, 1992, τόμος 13, σ. 151 έως 153.

9 — Στο πλαίσιο αυτό πρέπει με τη λέξη «νόμος» να νοηθεί ο Immigration Act και, γενικότερα, ο «common law». Macdonald, I., και Blake, N.: *Immigration Law and Practice in the United Kingdom*, Butterworths, 1991, σ. 442 και 443.

10 — Immigration Act, άρθρο 19 (1)(a)(i).

11 — SI 1984/2041.

12 — Procedure Rules, άρθρο 27.

13 — Αυτόοι, άρθρο 28 (α).

14 — Αυτόοι, άρθρο 26.

15 — Αυτόοι, άρθρο 39 (2).

16 — Immigration Act, άρθρα 19 (3) και 20 (3).

17 — Επί των στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εξεταστεί αν ένα όργανο πληροί το κριτήριο της ανεξαρτησίας, βλ. την προκαταρκτική απόφαση Dorsch Consult, σκέψη 36.

18 — Immigration Act, άρθρο 12 (α).

19 — Immigration Adjudicator ασκών δραστηριότητα με πλήρες ωράριο.

20 — Όταν η δραστηριότητα αυτή ασκείται με μειωμένο ωράριο.

21 — Σχετικά βλ., μεταξύ άλλων, Wade, W., και Forsyth, C.: *Administrative Law*, Clarendon Press Oxford, 1994, σ. 471 επ.

22. Επομένως, ο Immigration Adjudicator πρέπει να θεωρηθεί ως δικαστήριο κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου.

θέσιση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξεως»²².

Απάντηση στα ερωτήματα

23. Δεδομένου ότι τα τρία υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα είναι αδιαχώριστα, θα δοθεί ενιαία απάντηση. Τα ερωτήματα αυτά έχουν σχέση με το ζήτημα αν η απαγόρευση κάθε δυσμενούς διακρίσεως λόγω ιθαγενείας όσον αφορά τους, κατά την έννοια του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, όρους εργασίας και αμοιβής παρέχει στον Μαροκινό εργαζόμενο το δικαίωμα να διαμένει στο κράτος μέλος υποδοχής για όσο διάστημα εργάζεται, ανεξαρτήτως της καταστάσεώς του από πλευράς της νομοθεσίας του κράτους υποδοχής σχετικά με την είσοδο και παραμονή αλλοδαπών στο έδαφος αυτού.

24. Είναι η πρώτη φορά, απ' όσα γνωρίζω, που υποβάλλεται στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με το περιεχόμενο του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, άρθρο το οποίο, κατά τη γνώμη μου, πληροί αναμφισβότως τις προϋποθέσεις της νομολογίας του Δικαστηρίου για να θεωρηθεί αυτό ως έχον άμεσο αποτέλεσμα. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι «Διάταξη συμφωνίας που συνήφθη από την Κοινότητα με τρίτες χώρες πρέπει να θεωρείται ότι εφαρμόζεται απ' ευθείας όταν, ενόψει του γράμματός της, καθώς και του αντικειμένου και της φύσεως της Συμφωνίας, συναπλάγεται σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση που δεν εξαρτάται, ως προς την εφαρμογή ή τα αποτελέσματά της, από τη

25. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, με την απόφασή του της 31ης Ιανουαρίου 1991, Kziber²³, ότι:

«(...) τα άρθρα 40 και 41, που περιλαμβάνονται στον τίτλο III περί της συνεργασίας στον τομέα του εργατικού δυναμικού, τα οποία ουδόλως έχουν καθαρά προγραμματικό χαρακτήρα, θεσπίζουν δε, στον τομέα των όρων εργασίας και αμοιβής και στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως μια αρχή που είναι ικανή να διέπει τη νομική κατάσταση των ιδιωτών».

26. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πιο συγκεκριμένα, αν το περιεχόμενο της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων που προβλέπεται στο άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, όσον αφορά το δικαίωμα για παράταξη της διαμονής Μαροκινού εργαζομένου, είναι όμοιο προς αυτό που το Δικαστήριο αναγνώρισε στην ίδια αρχή που περιλαμβάνεται, ιδίως, στο άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης²⁴, στον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας²⁵, αφενός, και στο άρθρο 38 του πρό-

22 — Απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 14).

23 — C-18/90 (Συλλογή 1991, σ. I-199, σκέψη 22).

24 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 8ης Απριλίου 1976, 48/75, Royer (Συλλογή τόμος 1976, σ. 203)· της 3ης Ιουλίου 1980, 157/79, Pieck (Συλλογή τόμος 1980/II, σ. 423)· της 30ής Μαΐου 1989, 33/88, Allué και Coonan (Συλλογή 1989, σ. 1591), και την προαπατελέσια απόφαση Spotti.

25 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33.

σθεται πρωτοκόλλου και στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως του Συμβουλίου Συνδέσεως που θεσπίστηκε με τη Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, περί προωθήσεως της Συνδέσεως (στο εξής: απόφαση 1/80)²⁶, αφετέρου.

27. Όντως, κατά πάγια νομολογία, είναι αντίθετη προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, που προβλέπεται στο άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης, η εφαρμογή εθνικής διατάξεως που προβλέπει όριο όσον αφορά τη διάρκεια της εργασιακής σχέσεως μεταξύ εργοδότη του κράτους μέλους υποδοχής και εργαζομένου υπηκόου άλλου κράτους μέλους, και τούτο εφόσον τέτοιο όριο δεν υφίσταται, κατ' αρχήν, όσον αφορά τους εργαζομένους που είναι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους υποδοχής²⁷.

28. Κατά πάγια επίσης νομολογία²⁸, στο πλαίσιο του άρθρου 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι: «(...) ακόμη και αν η διάταξη αυτή ρυθμίζει την κατάσταση Τούρκου εργαζομένου μόνον όσον αφορά την απασχόληση και όχι από πλευράς δικαιώματος διαμονής, οι δύο αυτές πτυχές της προσωπικής καταστάσεως του Τούρκου εργαζομένου συνδέονται στενώς και ότι οι εν λόγω διατάξεις, αναγνωρίζοντας στον εργαζόμενο αυτό, μετά τη συμπλήρωση ορισμένης περιόδου νόμιμης απασχολήσεως εντός του κράτους μέλους, τη δυνατότητα προσβάσεως σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του, συνεπάγονται κατ' ανάγκη —

άλλως θα ήταν δυνατόν να στερείται οποιουδήποτε αποτελέσματος το δικαίωμα που οι διατάξεις αυτές αναγνωρίζουν στον Τούρκο εργαζόμενο — την ύπαρξη, όσον αφορά τον ενδιαφερόμενο, τουλάχιστον κατά το χρονικό αυτό σημείο, δικαιώματος διαμονής (...)»²⁹.

29. Προσφάτως ακόμη, το Δικαστήριο έχει υπομνήσει ότι «(...) τα δικαιώματα τα οποία οι τρεις περιπτώσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, παρέχουν στον Τούρκο εργαζόμενο, όσον αφορά την απασχόληση, σημαίνουν κατ' ανάγκη την ύπαρξη δικαιώματος παραμονής στην ημεδαπή του ενδιαφερομένου, άλλως θα εστερείτο κάθε αποτελέσματος το δικαίωμα προσβάσεως στην αγορά εργασίας και ασκήσεως κάποιου επαγγέλματος (προαναφερθείσες αποφάσεις *Sevince*, σκέψη 29, *Kus*, σκέψεις 29 και 30, και *Bozkurt*, σκέψη 28)»³⁰.

30. Εξ αυτού το Δικαστήριο συνήγαγε με την απόφασή του *Kus* — της οποίας τα πραγματικά περιστατικά ομοιάζουν σημαντικά με αυτά της υπό κρίση υποθέσεως — ότι: «η απόφαση 1/80 δεν υφίσταται στο πεδίο της αρμοδιότητας των κρατών μελών να ρυθμίζουν τόσο την είσοδο στην επικράτειά τους των Τούρκων υπηκόων όσο και τις προϋποθέσεις της πρώτης τους απασχολήσεως, αλλά ρυθμίζει απλώς, στο άρθρο 6 ιδίως, την κατάσταση των Τούρκων εργαζομένων που έχουν ήδη ενταχθεί νομίμως στην αγορά εργασίας των κρατών μελών. Επομένως, δεν δικαιολογείται, βάσει της αποφάσεως αυτής, να στερούνται οι Τούρκοι εργαζόμενοι, οι οποίοι έχουν ήδη, από πλευράς εθνικής νομοθεσίας ενός κράτους μέλους, άδεια εργασίας και δικαίωμα διαμονής — αν αυτό απαιτείται — των δικαιωμάτων του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80.

26 — Απόφαση που δεν έχει δημοσιευθεί. Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, *Sevince* (Συλλογή 1990, σ. I-3461) της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-237/91, *Kus* (Συλλογή 1992, σ. I-6781) της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-355/93, *Eroglu* (Συλλογή 1994, σ. I-5113) της 6ης Ιουνίου 1995, C-434/93, *Bozkurt* (Συλλογή 1995, σ. I-1475) της 23ης Ιανουαρίου 1997, C-171/95, *Teik* (Συλλογή 1997, σ. I-329), και της 30ής Σεπτεμβρίου 1997, C-98/96, *Ertanir* (Συλλογή 1997, σ. I-5179).

27 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις *Allué* και *Coonan* (σκέψη 18) και *Sproti* (σκέψη 21).

28 — Από της εκδόσεως της αποφάσεως *Sevince* (σκέψη 29).

29 — Προπαρατεθείσα απόφαση *Kus*, σκέψη 29.

30 — Προπαρατεθείσα απόφαση *Teik*, σκέψη 24.

Κατά συνέπεια (...) το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο Τούρκος υπήκοος ο οποίος έλαβε άδεια διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους προκειμένου να συνάψει γάμο με υπήκοο του κράτους μέλους αυτού και εργάστηκε πλέον του έτους στον ίδιο εργοδότη έχοντας άδεια εργασίας εν ισχύ έχει δικαίωμα ανανεώσεως της αδειάς εργασίας του δυνάμει της διατάξεως αυτής, ακόμη και αν, κατά το χρονικό σημείο λήψεως της αποφάσεως επί της αιτήσεως ανανεώσεως, ο γάμος του έχει λυθεί»³¹.

31. Όπως τα παρεμβαίνοντα κράτη μέλη και η Επιτροπή, θεωρώ τη νομολογία αυτή ως την ενδεδειγμένη, στο πλαίσιο του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας.

32. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει παγίως κρίνει³² ότι: «Η ταυτότητα στη διατύπωση των διατάξεων της Συμφωνίας και των αντιστοίχων κοινοτικών διατάξεων δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι οι διατάξεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται κατά τον ίδιο τρόπο. Πράγματι, οι διεθνείς συνθήκες δεν πρέπει να ερμηνεύονται μόνο βάσει του γράμματος αυτών, αλλά λαμβανομένων υπόψη και των σκοπών τους. Το άρθρο 31 της Συμβάσεως της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, της 23ης Μαΐου 1969, διευκρινίζει συνεπώς ότι οι συνθήκες πρέπει να ερμηνεύονται με καλή πίστη, σύμφωνα με τη συνήθη έννοια των όρων τους λαμβανομένων υπόψη των

συμφραζομένων και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού τους»³³.

33. Από την αντιπαράθεση αυτών των τριών ειδών ασκουσών επιρροή ρυθμίσεων — αυτής που ισχύει για τους κοινοτικούς υπηκόους, αυτής που εφαρμόζεται επί των Τούρκων υπηκόων και αυτής που διέπει τους Μαροκινούς υπηκόους — αποκαλύπτονται οι διαφορετικοί σκοποί που οι ρυθμίσεις αυτές επιδιώκουν.

Ο σκοπός της Συνθήκης

34. Όσον αφορά τους κοινοτικούς εργαζομένους, το δικαίωμα απεριόριστης χρονικής διαμονής στο έδαφος της Ενώσεως για την άσκηση εκεί έμμισθης δραστηριότητας — με άλλα λόγια το δικαίωμα ελεύθερης προσβάσεως στην εσωτερική αγορά εργασίας — προβλέπεται στο άρθρο 48 της Συνθήκης, ειδικότερα στην παράγραφο του 3, η οποία ορίζει:

«3. Με την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας

31 — Προπαρατεθείσα απόφαση Kus, σκέψεις 25 και 26.

32 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 9ης Φεβρουαρίου 1982, 270/80, Polydor και RSO (Συλλογή 1982, σ. 329, σκέψη 8), και της 26ης Οκτωβρίου 1982, 104/81, Kupferberg (Συλλογή 1982, σ. 3641, σκέψεις 29 έως 31). Βλ., επίσης, το σημείο 13 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Tesouro, στο πλαίσιο της αποφάσεως της 5ης Απριλίου 1995, C-103/94, Krid (Συλλογή 1995, σ. I-719).

33 — Γνωμοδότηση 1/91, της 14ης Δεκεμβρίου 1991 (Συλλογή 1991, σ. I-6079, σκέψη 14).

υγείας, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων περιλαμβάνει το δικαίωμά τους:

νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που ρυθμίζουν την απασχόληση των ημεδαπών εργαζομένων του κράτους αυτού.

(...)

γ) να διαμένουν σε ένα από τα κράτη μέλη με τον σκοπό να ασκούν εκεί ορισμένη εργασία σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που διέπουν την απασχόληση των εργαζομένων υπηκόων αυτού του κράτους μέλους·

2. Απολαύει, ιδίως στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, του ιδίου, όπως και οι υπήκοοι του κράτους αυτού, δικαιώματος προτεραιότητας στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας»,

και στο άρθρο του 7 ότι:

δ) να παραμένουν στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας κατά τους όρους που θα αποτελέσουν αντικείμενο κανονισμών εφαρμογής που θα εκδώσει η Επιτροπή».

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγένειάς του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος».

35. Εξάλλου, ο κανονισμός 1612/68, με τον οποίο τίθεται σε εφαρμογή η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων με βάση την ιθαγένεια των κοινοτικών εργαζομένων, διασαφηνίζει, στο άρθρο του 1, ότι:

36. Η παράγραφος 1 του άρθρου 48 καθιερώνει την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κοινοτικών εργαζομένων, ενώ οι παράγραφοι του 2 και 3 διασαφηνίζουν το σχετικό περιεχόμενο. Κατά συνέπεια, η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων με βάση την ιθαγένεια μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους λοιπούς όρους εργασίας, αποτελεί απλώς το μέσον στην υπηρεσία ενός ειδικού σκοπού: την πραγματική εφαρμογή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κοινοτικών εργαζομένων.

«1. Κάθε υπήκοος κράτους μέλους, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής του, έχει το δικαίωμα να αναλαμβάνει μισθωτή δραστηριότητα και να την ασκεί στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, συμφώνως προς τις

37. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι: «Όλες οι διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων έχουν, επομένως, σκοπό να διευκολύνουν την άσκηση από τους κοινοτικούς υπηκόους πάσης φύσεως επαγγελματικών δραστηριοτήτων στο σύνολο του εδάφους της Κοινότητας και δεν επιτρέπουν εθνικές ρυθμίσεις που θα μπορούσαν να είναι δυσμενείς για τους εν λόγω υπηκόους όταν αυτοί επιθυμούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους και πέρα από το έδαφος ενός μόνο κράτους μέλους»³⁴ και ότι: «Για τον σκοπό αυτό, οι υπήκοοι των κρατών μελών έχουν, ειδικότερα, το δικαίωμα, αντλούμενο ευθέως από τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης, να εισέρχονται και να διαμένουν στο έδαφος των άλλων κρατών μελών προκειμένου να ασκούν εκεί οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια των διατάξεων αυτών (...)»³⁵.

38. Τέλος, κατά πάγια νομολογία³⁶, το Δικαστήριο διασφαλίζει πάντοτε στους κοινοτικούς εργαζομένους την προτεραιότητα όσον αφορά την πρόσβαση στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας της εσωτερικής αγοράς.

39. Εν κατακλείδι, το δικαίωμα των κοινοτικών εργαζομένων να κυκλοφορούν ελεύθερα στο έδαφος της Ενώσεως συνεπάγεται, κατ' ανάγκη, το δικαίωμα της πρόσβασης στην εσωτερική αγορά εργασίας

καθώς και το δικαίωμα ελεύθερης διαμονής, χωρίς χρονικούς περιορισμούς, στο ίδιο αυτό έδαφος προς κατάληψη μιας θέσεως εργασίας.

Ο σκοπός της Συμφωνίας ΕΟΚ-Τουρκίας

40. Η προσωπική κατάσταση του Τούρκου εργαζομένου στο πλαίσιο της Συμφωνίας ΕΟΚ-Τουρκίας, του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και της απόφασης 1/80 διακρίνεται από αυτήν του κοινοτικού εργαζομένου. Ο Τούρκος εργαζόμενος ούτε απολαύει δικαιώματος προσβάσεως στην εσωτερική αγορά εργασίας ούτε καλύπτεται από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κοινοτικών εργαζομένων.

41. Το άρθρο 38, πρώτο εδάφιο, του πρόσθετου πρωτοκόλλου ορίζει απλώς ότι: «Εν αναμονή της σταδιακής πραγματοποιήσεως της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μεταξύ των κρατών μελών της Κοινότητας και της Τουρκίας, το Συμβούλιο Συνδέσεως δύναται να εξετάζει όλα τα θέματα που ανακύπτουν από τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των τουρκικής ιθαγένειας εργαζομένων και ειδικότερα την παράταση των αδειών εργασίας και διαμονής, προκειμένου να διευκολυνθεί η απασχόληση των εργαζομένων αυτών σε κάθε κράτος μέλος».

34 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87, Stanion (Συλλογή 1988, σ. 3877, σκέψη 13).

35 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90, Singh (Συλλογή 1992, σ. I-4265, σκέψη 17).

36 — Βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Eroglu, σκέψη 14, και την απόφαση της 29ης Μαΐου 1997, C-386/95, Eker (Συλλογή 1997, σ. I-2697, σκέψη 23).

42. Εξάλλου, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 ορίζει ότι:

«Ο Τούρκος εργαζόμενος που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους:

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως και επί ένα έτος στο κράτος αυτό, δικαιούται ανανέωσης της ισχύουσας αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη, αν εξακολουθεί να κατέχει θέση εργασίας·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τρία έτη, και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούται να αποδεχθεί, κατ' επιλογή του, άλλη προσφορά εργασίας, στο ίδιο επάγγελμα, που του γίνεται υπό συνήθεις συνθήκες από άλλο εργοδότη και έχει καταγραφεί από τις υπηρεσίες απασχόλησεως του οικείου κράτους μέλους·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τέσσερα έτη, έχει ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός αυτού του κράτους μέλους.»

43. Ωστόσο, από την ανάλυση αυτών των διατάξεων προκύπτει ότι, μολονότι το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει στον Τούρκο εργαζόμενο το δικαίωμα της ελεύθερης προ-

σβάσεως στην εσωτερική αγορά εργασίας, το κοινοτικό δίκαιο του αναγνωρίζει, εφόσον ο εργαζόμενος αυτός νομίμως απασχολείται εντός κράτους μέλους, ορισμένα προνόμια.

44. Με βάση αυτές τις διατάξεις, το Δικαστήριο έχει κρίνει, μεταξύ άλλων, ότι ο Τούρκος εργαζόμενος που νομίμως κατέχει θέση εργασίας εντός κράτους μέλους μπορεί να ζητήσει και να πετύχει παράταση της ισχύος της αδείας του παραμονής προκειμένου να συνεχίσει την εκεί εργασία του ³⁷.

45. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι τα χορηγηθέντα στους Τούρκους εργαζομένους δικαιώματα ποικίλλουν και εξαρτώνται από προϋποθέσεις που διαφέρουν ανάλογα με τον χρόνο νόμιμης απασχολήσεως σε θέση εργασίας εντός του οικείου κράτους μέλους ³⁸.

46. Επομένως, ο σκοπός της Συμφωνίας ΕΟΚ-Τουρκίας υπερβαίνει τα όρια μιας απλής οικονομικής, τεχνικής και χρηματοπιστωτικής ή εμπορικής συνεργασίας, προοριζόμενης να συντελέσει, απλώς, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Τουρκίας.

47. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις της αποφάσεως 1/80 και, ιδίως, το άρθρο της

37 — Βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Kus (σκέψεις 25 και 26).

38 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Eroglu (σκέψη 12) και Tetik (σκέψη 23).

6, παράγραφος 1, «αποτελούν (...) ένα επιπλέον βήμα προς την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά το πνεύμα των άρθρων 48, 49 και 50 της Συνθήκης (προαναφερθείσα απόφαση *Bozkurt*, σκέψεις 14 και 19). Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε απαραίτητο να εφαρμόσει, στο μέτρο του δυνατού, υπέρ των Τούρκων εργαζομένων που απολαύουν των δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζει η απόφαση 1/80, τις αρχές που γίνονται δεκτές στο πλαίσιο των άρθρων αυτών της Συνθήκης (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση *Bozkurt*, σκέψη 20)»³⁹.

48. Έτσι, σε τελευταία ανάλυση, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 παρέχει στον Τούρκο εργαζόμενο, που πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις, δικαιώματα δυνάμει να τυγχάνουν απευθείας επικλήσεως ενώπιον των δικαστηρίων των οικείων κρατών μελών, όπως το δικαίωμα του να ζητεί και να επιτυγχάνει την παράταση της ισχύος της αδείας του παραμονής. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως 1/80, ο Τούρκος εργαζόμενος που έχει εργαστεί επί τέσσερα και πλέον έτη εντός κράτους μέλους απολαύει της ελεύθερης προσβάσεως σε κάθε έμμοσθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός αυτού του κράτους μέλους⁴⁰.

Ο σκοπός της Συμφωνίας ΕΟΚ-Μαρόκου

49. Αντιθέτως, σκοπός της Συμφωνίας αυτής είναι, όπως έχω προείπει⁴¹, η προαγωγή της συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων

μερών σε όλους τους τομείς, χάριν της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως του Μαρόκου και της ενισχύσεως των σχέσεων των δύο μερών.

50. Η Συμφωνία ουδόλως περιλαμβάνει κανόνες αναλόγους προς αυτούς της Συμφωνίας ΕΟΚ-Τουρκίας και της αποφάσεως 1/80, ιδίως του άρθρου της 6, παράγραφος 1. Όπως υπενθυμίζει το αιτούν δικαστήριο⁴², η Συμφωνία δεν αποτελεί βήμα προς την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των Μαροκινών εργαζομένων.

51. Επιπλέον, η εν λόγω Συμφωνία δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη διέπουσα την προσωπική κατάσταση των Μαροκινών εργαζομένων σε σχέση με το δικαίωμά τους διαμονής.

52. Εξάλλου, αντίθετα προς ό,τι συμβαίνει με τους κοινοτικούς εργαζομένους και, σε μικρότερο βαθμό, με τους Τούρκους εργαζομένους, οι Μαροκινοί εργαζόμενοι δεν απολαύουν καμιάς προτεραιότητας όσον αφορά την πρόσβαση στην εσωτερική αγορά εργασίας.

53. Τέλος, η Συμφωνία δεν περιλαμβάνει ούτε διατάξεις επιβάλλουσες στα κράτη μέλη τη θέσπιση κοινών κανόνων όσον αφορά το δικαίωμα εισόδου και διαμονής των Μαροκινών εργαζομένων στο έδαφός τους.

39 — Προπαρατεθείσα απόφαση *Tetik* (σκέψη 20).

40 — Αυτόθι, σκέψεις 22 και 25.

41 — Σημείο 3 των παρουσών προτάσεων.

42 — Βλ. παράγραφο 10 της διατάξεως περί παραπομπής.

54. Επομένως, από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του κοινοτικού δικαίου, τα κράτη μέλη και μόνον αυτά είναι αρμόδια να καθορίζουν τη σχετική με την εργασία αλλοδαπών πολιτική. Συνεπώς, το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι περιορίζει την αρμοδιότητα των κρατών μελών να ρυθμίζουν τόσο την είσοδο στο έδαφός τους Μαροκινών υπηκόων και τους όρους της πρώτης τους απασχόλησεως όσο και την κατάσταση των Μαροκινών εργαζομένων που ανήκουν στην αγορά εργασίας τους.

55. Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η Συνθήκη του Άμστερνταμ εισήγαγε μια σημαντική τροποποίηση διά της προσθήκης, στο τρίτο μέρος της Συνθήκης, του τίτλου III A «Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων». Το άρθρο της 73 K, παράγραφοι 3 και 4, πρώτο εδάφιο, προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι το Συμβούλιο οφείλει να θεσπίσει, εντός των πέντε επομένων της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ ετών:

«3) μέτρα περί μεταναστευτικής πολιτικής στους ακόλουθους τομείς:

α) προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής και προδιαγραφές διαδικασιών κατά τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν θεωρήσεις και άδειες διαμονής μακράς διαρκείας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αποσκοπούν στην επένδυση οικογενειών·

β) παράνομη μετανάστευση και παράνομη διαμονή, συμπεριλαμβανομένου του επαναπατρισμού παράνομως διαμενόντων·

4) μέτρα που καθορίζουν τα δικαιώματα και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες υπήκοοι τρίτων χωρών, οι οποίοι διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος δύναται να διαμένουν σε άλλα κράτη μέλη»⁴³.

56. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η προσωπική κατάσταση των Μαροκινών εργαζομένων διαφέρει αυτής των κοινοτικών ή των Τούρκων εργαζομένων· θα ήταν μάταιο να υποστηριχθεί ότι το κράτος μέλος υποδοχής προβαίνει σε απαγορευόμενη από το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας δυσμενή διάκριση, μη παρέχοντας στον Μαροκινό εργαζόμενο, μετά τη λήξη της κατά νόμο επιτραπέιας περιόδου εργασίας, την παράταση ισχύος της αδείας του διαμονής που είναι χρήσιμη για τη νόμιμη άσκηση έμμισθης δραστηριότητας. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο φρονώ ότι ένας Μαροκινός εργαζόμενος δεν μπορεί να αξιώσει την κατ' αναλογία εφαρμογή των αποφάσεων του Δικαστηρίου σχετικά με το δικαίωμα διαμονής των κοινοτικών εργαζομένων ή τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής των Τούρκων εργαζομένων⁴⁴ που έχουν, αντιστοίχως, εκδοθεί βάσει της Συνθήκης και της αποφάσεως 1/80.

43 — Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις, που υπογράφηκε στο Άμστερνταμ στις 2 Οκτωβρίου 1997 (EE C 340, σ. 1).

44 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Kus (σκέψη 29 και 30) και Tevik (σκέψη 24).

57. Την ανωτέρω άποψη ουδόλως επηρεάζει η ευρω-μεσογειακή συμφωνία για τη σύνδεση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών με το Βασίλειο του Μαρόκου που υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 26 Φεβρουαρίου 1996, και δεν έχει εισέτι τεθεί σε εφαρμογή⁴⁵. Πράγματι, διασαφηνίζοντας το περιεχόμενο που πρέπει να δοθεί στο άρθρο 64 της νέας συμφωνίας⁴⁶, οι κοινές δηλώσεις σχετικά με την εφαρμογή της διατάξεως αυτής διευκρινίζεται:

κάθε κράτους μέλους καθώς και από τις διμερείς συμφωνίες και συμβάσεις μεταξύ του Μαρόκου και αυτού του κράτους μέλους»⁴⁷.

«1. Υπό την επιφύλαξη των προϋποθέσεων και των εκτελεστικών διατάξεων που ισχύουν σε κάθε κράτος μέλος, τα συμβαλλόμενα μέρη θα εξετάσουν το ζήτημα της προσβάσεως στην αγορά εργασίας κράτους μέλους του συζύγου και των τέκνων, που νομίμως κατοικούν εντός αυτού, στο πλαίσιο της οικογενειακής επανενώσεως, ενός Μαροκινού εργαζομένου, που νομίμως απασχολείται στο έδαφος κράτους μέλους, με εξαίρεση τους εποχιακούς, λόγω αποσπάσεως ή για εκπαιδευτικούς λόγους, εργαζομένους, και τούτο για όσο διάστημα διαρκεί η επιτραπείσα στον εργαζόμενο για επαγγελματικούς λόγους διαμονή.

2. Επίκληση του άρθρου 64, παράγραφος 1, της Συμφωνίας, σχετικά με την απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων όσον αφορά την απόλυση, με σκοπό την επίτευξη ανανέωσης της αδειάς παραμονής δεν επιτρέπεται. *Η χορήγηση, ανανέωση ή άρνηση ανανέωσης της αδειάς παραμονής διέπεται μόνο από τη νομοθεσία*

58. Από την ανωτέρω ανάπτυξη προκύπτει ότι η προσωπική κατάσταση, από πλευράς δικαιωμάτων διαμονής, ενός Μαροκινού εργαζομένου δεν εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, ο εν λόγω εργαζόμενος δεν μπορεί να επικαλεστεί κανένα κανόνα του κοινοτικού δικαίου προκειμένου να πετύχει την παράταση ισχύος της αδειάς του παραμονής για να μπορέσει να εργαστεί σε κοινοτικό εργοδότη. Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι ένας εργοδότης του κράτους μέλους υποδοχής έχει συνάψει με Μαροκινό υπήκοο σύμβαση εργασίας για περίοδο μεγαλύτερη της περιόδου εργασίας που έχει επιτραπεί από το κράτος μέλος υποδοχής ουδόλως υποχρεώνει το εν λόγω κράτος μέλος να παράσχει στον υπήκοο αυτό άδεια παραμονής.

59. Αντίθετη απόφαση θα συνεπαγόταν δύο σοβαρότατες συνέπειες.

60. Πρώτον, κάτι τέτοιο θα κατέληγε στον αυστηρό περιορισμό των εξουσιών που τα κράτη μέλη διαθέτουν στον τομέα της σχετικής με την εργασία αλλοδαπών πολιτικής. Πράγματι, υπό περιστάσεις ανάλογες προς τις προκειμένες, αν το Δικαστήριο υποχρέωνε το κράτος μέλος υποδοχής να επιτρέψει στον Μαροκινό εργαζόμενο να διαμείνει στο έδαφος του προκειμένου να ασκήσει εκεί έμμισθη δραστηριότητα και πέραν της περιόδου που έχει ελευθέρως καθοριστεί από το κράτος αυτό — επομένως παρά τη σαφώς δηλωθείσα

45 — Μη δημοσιευθείσα.

46 — Που αποτελεί κατ' ουσίαν επανάληψη του προπαρατεθέντος άρθρου 40.

47 — Η υπογράμμιση είναι δική μου.

πρόθεση αυτού του κράτους να επιτρέψει την εργασία μόνο για συγκεκριμένο διάστημα — τότε θα παρείχε σε ιδιώτες το δικαίωμα να ανατρέπουν όλα τα σχέδια που το κράτος αυτό είχε υπόψη όταν κατέστρωνε τη σχετική με την εργασία αλλοδαπών πολιτική του.

61. Εξάλλου, το κράτος μέλος υποδοχής δεν θα μπορούσε πλέον να διασφαλίζει την προτεραιότητα όσον αφορά την πρόσβαση στις διαθέσιμες θέσεις εργασίας την οποία η Συνθήκη παρέχει, όπως έχει προαναφερθεί, στους κοινοτικούς εργαζομένους και την οποία η απόφαση 1/80 αναγνωρίζει, σε μικρότερο βαθμό, στους Τούρκους εργαζομένους.

62. Για να είναι πλήρης η ανάπτυξή μου, θα ήθελα να διασαφηνίσω ότι η υιοθέτηση της λύσεως αυτής δεν καθιστά γράμμα κενό περιεχόμενο την επιβαλλομένη από το άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων.

63. Πράγματι, έχω τη γνώμη, ότι εφόσον ένα κράτος μέλος έχει επιτρέψει σε Μαροκινό εργαζόμενο, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία του, να ασκεί στο έδαφός του έμμοσθη δραστηριότητα, η αρχή αυτή επιβάλλει στο εν λόγω κράτος να παράσχει στον εργαζόμενο αυτόν — ο οποίος πληροί τις ίδιες προϋποθέσεις με αυτές που απαιτούνται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής για τους δικούς του υπηκόους, με εξαίρεση την προϋπόθεση σχετικά με την ιθαγένεια⁴⁸ — τα δικαιώματα και πλεονεκτήματα τα οποία απορρέουν από τη σύμβαση εργασίας και την ισχύουσα εν προκειμένω εθνική νομοθεσία⁴⁹ και είναι ανάλογα προς αυτά που

αναγνωρίζονται στους δικούς του υπηκόους που ασκούν την ίδια δραστηριότητα⁵⁰, λαμβανομένου υπόψη ότι αυτά τα δικαιώματα και πλεονεκτήματα πρέπει να νοούνται ως τα σχετικά με τους όρους εργασίας και αμοιβής. Εάν αυτό το κράτος χορηγήσει την άδεια αυτή για συγκεκριμένη περίοδο, ο Μαροκινός εργαζόμενος θα πρέπει να απολαύει της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας για όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής.

64. Από την αρχή αυτή απορρέει επίσης ότι, εάν, κατ' εφαρμογήν της εν λόγω εθνικής νομοθεσίας, έχει επιτραπεί σε Μαροκινό εργαζόμενο να ασκήσει έμμοσθη δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους για συγκεκριμένη περίοδο, ο εν λόγω εργαζόμενος διαθέτει επίσης, άλλως υφίσταται κίνδυνος να απολέσει η αρχή αυτή κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα, το δικαίωμα διαμονής στο ίδιο αυτό έδαφος καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου⁵¹.

65. Ομοίως, ο περιορισμός ή η παρέκκλιση από θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού δικαίου, όπως αυτή της ίσης μεταχειρίσεως του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, «(...) πρέπει να ερμηνεύεται στενώς, ώστε το περιεχόμενό της να μη μπορεί να καθορίζεται μονομερώς από κάθε κράτος μέλος, χωρίς τον έλεγχο των οργάνων της Κοινότητας»⁵². Όπως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί, μόνο μέτρα που αποσκοπούν στη διασφάλιση της προστασίας των νομίμων συμφερόντων των κρατών μελών, όπως λόγοι

48 — Βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, την προπαρατεθείσα απόφαση Kziber (σκέψη 28) την απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 1996, C-126/95, Hallouzi-Choho (Συλλογή 1996, σ. I-4807, σκέψεις 35 και 36), και την προπαρατεθείσα απόφαση Sroiti (σκέψη 21).

49 — Βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 63/76, Inzirillo (Συλλογή τόμος 1976, σ. 767).

50 — Βλ. επίσης, κατ' αναλογία, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Kziber (σκέψη 28) και Hallouzi-Choho (σκέψεις 35 έως 37).

51 — Βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, την προπαρατεθείσα απόφαση Kus (σκέψη 30).

52 — Κατ' αναλογία, απόφαση της 28ης Οκτωβρίου 1975, 36/75, Rutili (Συλλογή τόμος 1975, σ. 367, σκέψη 27). Βλ., επίσης, κατ' αναλογία, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Ιταλίας, και Sroiti.

δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας πληρούν την απαίτηση αυτή⁵³.

66. Αυτός είναι ακριβώς και ο λόγος που, κατά τη γνώμη μου, κατ' εφαρμογήν της νομολογίας αυτής, λόγοι που αντλούνται από οικονομικής, ιδίως, φύσεως προβλήματα δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τους νομίμους λόγους προκειμένου να καταργηθεί το δικαίωμα διαμονής — επομένως και εργασίας — του οποίου ο Μαροκινός εργαζόμενος είναι νόμιμος κάτοχος. Αντίθετη απόφαση θα συνεπαγόταν τον όχι αμελητέο κίνδυνο, σε περίπτωση απλών συγκυριακών οικονομικής τάξεως δυσχερειών, να τεθεί κατ' ουσίαν τέμα στη σύμβαση εργασίας του εργαζομένου αυτού. Όμως, όπως έχω προείπει, η αρχή της ισότητας του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν στους Μαροκινούς εργαζομένους, στο πλαίσιο των συμβάσεών τους εργασίας, την ίδια προστασία με αυτή που αναγνωρίζουν στους ημεδαπούς εργαζομένους. Είναι πρόδηλο ότι τέτοια προστασία δεν διασφαλίζεται στην περίπτωση που μόνο ο Μαροκινός εργαζόμενος στερείται της δυνατότητας ασκήσεως της έμμοθης δραστηριότητας που του έχει δοθεί.

67. Επομένως, φρονώ ότι η καταγγελλείσα από τον δικηγόρο του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, κατά τη φάση των αγορεύσεων των συνηγόρων, συμπεριφορά, που συνίσταται στην εκ μέρους του κράτους μέλους υποδοχής λήψη — σε περίπτωση υπερβολικών για τις οικείες επιχειρήσεις οικονομικών επιβαρύνσεων (π.χ. αυξήσεις μισθών κατόπιν διαπραγματεύσεων) — δυσμενών

μέτρων θιγόντων κατ' ουσίαν τους Μαροκινούς εργαζομένους — όπως η κατάργηση όλων των αδειών παραμονής που έχουν χορηγηθεί στους Μαροκινούς εργαζομένους —, απαγορεύεται από την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, λαμβανομένου υπόψη ότι το μέτρο αυτό ουδέποτε θα μπορούσε να αφορά ημεδαπό εργαζόμενο.

68. Ενόψει των ανωτέρω, δεν βρίσκω καμία σοβαρή δικαιολόγηση όσον αφορά τη διαφορετική μεταχείριση ομοίων καταστάσεων αλλοδαπών εργαζομένων ασκούντων την ίδια έμμοθη δραστηριότητα εντός του κράτους μέλους υποδοχής. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος που, κατά τη γνώμη μου, ένας Μαροκινός εργαζόμενος θα μπορούσε, υπό τέτοιες περιστάσεις, βασίμως να αξιώσει την κατ' αναλογία εφαρμογή των αποφάσεων του Δικαστηρίου που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο των άρθρων 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης και 6 της αποφάσεως 1/80.

69. Περαιώνοντας την ανωτέρω ανάπτυξη, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων όσον αφορά τους όρους εργασίας και αμοιβής, που προβλέπεται στο άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν παρέχει σε Μαροκινό εργαζόμενο το δικαίωμα να ζητήσει και να πετύχει την παράταση ισχύος της αδειάς του παραμονής, και τούτο έστω και αν ο εργαζόμενος αυτός κατέχει πράγματι θέση εργασίας. Όντως, η εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων του άρθρου 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας προϋποθέτει ότι έχουν προηγουμένως τηρηθεί οι επιταγές της εθνικής νομοθεσίας σχετικά με την είσοδο και διαμονή αλλοδαπών.

53 — Βλ., μεταξύ άλλων, κατ' αναλογία, την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-292/89, Antonissen (Συλλογή 1991, σ. I-745), και την προπαρατεθείσα απόφαση Kus (σκέψη 34).

Πρόταση

70. Ενόψει των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στον Immigration Adjudicator την ακόλουθη απάντηση:

«Η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων με βάση την ιθαγένεια, όσον αφορά τους όρους εργασίας και αμοιβής μεταξύ Μαροκινού και ημεδαπού εργαζομένου, που προβλέπεται στο άρθρο 40, πρώτο εδάφιο, της Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και του Βασιλείου του Μαρόκου, η οποία υπογράφηκε στο Ραμπάτ στις 27 Απριλίου 1976 και εγκρίθηκε από την Κοινότητα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2211/78 του Συμβουλίου, της 26ης Σεπτεμβρίου 1978, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν παρέχει στον Μαροκινό εργαζόμενο το δικαίωμα να ζητήσει και να πετύχει την παράταση της ισχύος της αδειάς του παραμονής, έστω και αν ο εργαζόμενος αυτός κατέχει πράγματι θέση εργασίας.

Η εφαρμογή της αρχής αυτής προϋποθέτει, κατ' ανάγκη, ότι έχει προηγουμένως τηρηθεί η νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής περί εισόδου και διαμονής αλλοδαπών.»